

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)

den 7 september 2017*

”Begäran om förhandsavgörande – Ansvarsförsäkring för motorfordon – Direktiv 72/166/EEG – Direktiv 84/5/EEG – Direktiv 90/232/EEG – Föraren ansvarig för olyckan som orsakade förolyckandet av hans maka, som var passagerare i fordonet – Nationell lagstiftning utesluter ersättning för materiell skada som föraren som är ansvarig för olyckan lider”

I mål C-506/16,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Tribunal da Relação do Porto (Appellationsdomstolen i Porto, Portugal) genom beslut av den 7 juli 2016, som inkom till domstolen den 26 september 2016, i målet

José Joaquim Neto de Sousa

mot

Estado português

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden E. Regan samt domarna A. Arabadjiev (referent) och S. Rodin,

generaladvokat: P. Mengozzi,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Estado português, genom M.E. Duarte Rodrigues,
- Portugals regering, genom L. Inez Fernandes, M. Figueiredo och S. Jaulino, samtliga i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom P. Costa de Oliveira och K.-P. Wojcik, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: portugisiska.

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets andra direktiv 84/5/EEG av den 30 december 1983 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om ansvarsförsäkring för motorfordon (EGT L 8, 1984, s. 17; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 90), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/14/EG av den 11 maj 2005 (EUT L 149, 2005, s. 14) (nedan kallat andra direktivet), och rådets tredje direktiv 90/232/EEG av den 14 maj 1990 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon (EGT L 129, 1990, s. 33; svensk specialutgåva, område 13, volym 19, s. 189) (nedan kallat tredje direktivet).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan José Joaquim Neto de Sousa och Estado português (portugisiska staten) angående ett åsidosättande av unionsrätten som Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen i Portugal) påstås ha gjort sig skyldig till.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 Genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/103/EG av den 16 september 2009 om ansvarsförsäkring för motorfordon och kontroll av att försäkringsplikten fullgörs beträffande sådan ansvarighet (EUT L 263, 2009, s. 11) upphävdes rådets direktiv 72/166/EEG av den 24 april 1972 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon och kontroll av att försäkringsplikten fullgörs beträffande sådan ansvarighet (EGT L 103, 1972, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 1, s. 111) (nedan kallat första direktivet). Med tanke på tidpunkten för omständigheterna i målet bör upphävda direktiv emellertid beaktas.
- 4 Artikel 3.1 i första direktivet hade följande lydelse:

”... [V]arje medlemsstat [skall] vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fordon som är normalt hemmahörande inom dess territorium skall omfattas av ansvarsförsäkring. Försäkringens omfattning och villkor skall bestämmas inom ramen för dessa åtgärder.”
- 5 I artikel 1.1 i andra direktivet föreskrevs följande:

”Den försäkring som avses i artikel 3.1 i [det första direktivet] skall obligatoriskt omfatta både sakskador och personskador.”
- 6 Artikel 3 i andra direktivet hade följande lydelse:

”Famijemedlemmar till försäkringstagaren, till föraren eller till annan person som är civilrättsligt ansvarig vid en trafikolycka, och vars ansvarighet omfattas av en sådan försäkring som avses i artikel 1.1, får inte på grund av sådan släktskap undantas från försäkringsskydd för personskador.”
- 7 Artikel 1 i tredje direktivet hade följande lydelse:

”... den försäkring som avses i artikel 3.1 i [det första direktivet] [skall] omfatta ansvarighet för personskador som drabbar alla passagerare med undantag av föraren.

...”

Portugisisk rätt

- 8 Enligt artikel 7.1 i Decreto-Lei no 522/85 – Seguro Obrigatório de Responsabilidade Civil Automóvel (lagdekret nr 522/85 om obligatorisk ansvarsförsäkring för motorfordon) av den 31 december 1985, i dess lydelse enligt Decreto-Lei n° 130/94 (lagdekret nr 130/94) av den 19 maj 1994 (nedan kallat lagdekret nr 522/85), är men till följd av personskada för föraren av den försäkrade bilen undantaget från den obligatoriska ansvarsförsäkringen för motorfordon (nedan kallad den obligatoriska försäkringen).
- 9 Av artikel 7.3 i lagdekret nr 522/85 framgår att om en olycka lett till att en person omkommit, bland annat maken eller maken till fordonets förare och försäkringstagaren, utgår ingen ersättning för immateriell skada till den skadevållande.
- 10 Enligt artikel 483 i civillagen ska den som genom eget vållande olagligt kränker någon annans rättighet ersätta den skadelidande för de skador som uppkommer med anledning därav.
- 11 Enligt artikel 495.3 i civillagen föreligger rätt till ersättning vid dödsfall eller kroppsskada för personer som kan kräva underhåll från den skadelidande eller till vilka denna betalar underhåll på grund av en icke-exigibel fordran.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 12 Den 3 december 2005 inträffade en olycka i Parades (Portugal) mellan det motorfordon som José Joaquim Neto de Sousa körde, vilket var försäkrat hos försäkringsbolaget Zurich, och ett annat motorfordon. José Joaquim Neto de Sousa hade tappat kontrollen över bilen och utpekades som vållande till olyckan. I bilen befann sig passageraren Ana Cristina da Rocha Carvalho, José Joaquim Neto de Sousas maka, som omkom till följd av olyckan.
- 13 José Joaquim Neto de Sousa väckte talan mot försäkringsbolaget Zurich vid Tribunal Judicial de Paredes (Distriktsdomstolen i Paredes, Portugal) och yrkade att försäkringsbolaget skulle förpliktas att betala ersättning till honom med 335 700 euro jämte ränta för materiell och kroppslig skada som han lidit till följd av olyckan den 3 december 2005. Han gjorde bland annat gällande att artikel 7.3 i lagdekret nr 522/85 inte uteslöt ersättning till den som var ansvarig för att ha vållat olyckan.
- 14 Tribunal Judicial de Paredes (Distriktsdomstolen i Paredes) ogillade José Joaquim Neto de Sousas talan i den del den avsåg skadestånd för materiell skada. Som skäl angavs att domstolen inte kunde fastställa José Joaquim Neto de Sousas inkomster, utgifter och avgifter, eller i vilken mån hans maka bidrog eller skulle ha bidragit till parets inkomster. Nämnda domstol ogillade även talan avseende skadestånd för immateriell skada med motiveringen att ersättning inte utgår för sådan skada enligt artikel 7.3 i lagdekret nr 522/85.
- 15 José Joaquim Neto de Sousa överklagade domen i den del den avsåg skadestånd för materiell skada till Tribunal da Relação do Porto (Appellationsdomstolen i Porto, Portugal). Denna domstol ogillade överklagandet och bedömde att José Joaquim Neto de Sousa inte hade rätt till någon ersättning då han som förare av motorfordonet var vållande till den olycka i vilken hans maka, som var passagerare, omkom.
- 16 José Joaquim Neto de Sousa överklagade domen till Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) och upprepade argumentet att lagdekret nr 522/85 inte uteslöt ersättning för materiell skada som den vållande föraren lidit med anledning av att hans maka omkommit i en olycka, och hävdade att Tribunal da Relação do Porto (Appellationsdomstolen i Porto) hade åsidosatt artikel 7.3 i nämnda lagdekret när han nekades rätt till ersättning för materiell skada med anledning av att hans maka, som var passagerare i det motorfordon som var involverat i olyckan, hade omkommit. José Joaquim Neto de

Sousa yrkade i denna instans även att en begäran om förhandsavgörande avseende huruvida bestämmelserna i andra och tredje direktivet utesluter att ersättning utbetalas för sådan skada skulle framställas till domstolen enligt artikel 267 FEUF.

- 17 Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) ogillade överklagandet. Den bedömde att José Joaquim Neto de Sousas rätt till ersättning reglerades av såväl artikel 495.3 i civillagen som av artikel 483 i denna lag och att den har sin grund i "den juridiska sfär" som hänför sig till den som begär ersättning, och inte till den som hänför sig till den som omkommit, och att José Joaquim Neto de Sousa genom att ha kört vårdslöst har påverkat en av sina egna rättigheter negativt. Domstolen bedömde, i enlighet med ordspråket *sibi imputet*, att den som är ensam vållande till en olycka i vilken hans maka, som är passagerare, omkommer, inte åtnjuter den rätt som föreskrivs i artikel 495.3 i civillagen, och därmed saknas det anledning att betala ut ersättning till José Joaquim Neto de Sousa.
- 18 Beträffande begäran om förhandsavgörande har Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) bedömt att det i andra och tredje direktivet fastställs ett system för obligatorisk försäkring samtidigt som det överläts åt nationell rätt att reglera det civilrättsliga ansvaret, och att – även om detta system, när fråga är om passagerare, i viss mån inkräktar på nationell rätt – bestämmelserna i lagdekret nr 522/85 inte kan medföra att det nationella systemet för civilrättsligt ansvar, såsom det fastställs i artikel 495.3 i civillagen, inte ska tillämpas.
- 19 José Joaquim Neto de Sousa väckte vid Tribunal da Comarca do Porto Este (Penafiel) (Distriktsdomstolen i Porto Este-distriktet (Penafiel) i Portugal) en vanlig fastställsetalan gentemot den portugisiska staten och yrkade att den skulle förpliktas att betala honom 245 700 euro jämte ränta för den skada han lidit på grund av den felaktiga rättstillämpning som Supremo Tribunal de Justiça (högsta domstolen) gjort sig skyldig till när hans överklagande ogillades.
- 20 Tribunal da Comarca do Porto Este (Penafiel) (Distriktsdomstolen i Porto Este-distriktet (Penafiel)) ogillade José Joaquim Neto de Sousas talan, varpå han överklagade domen till Tribunal da Relação do Porto (Appellationdomstolen i Porto). Han gjorde bland annat gällande att Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) hade gjort en felaktig tolkning av artikel 3 i andra direktivet och artikel 1 i tredje direktivet, vilka garanterar passagerare som inte är förare i en bil ersättning för kroppsskador som de lider på grund av en olycka, och inte levde upp till sin skyldighet enligt artikel 267 FEUF. José Joaquim Neto de Sousa begärde även att Tribunal da Relação do Porto (Appellationsdomstolen i Porto) skulle framställa den begäran om förhandsavgörande som åsyftas i punkt 16 i denna dom, enligt artikel 267 FEUF, till EU-domstolen.
- 21 Den hänskjutande domstolen har angett att Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) inte har bedömt huruvida den omkomna passageraren ska ersättas, utan huruvida José Joaquim Neto de Sousa har rätt till ersättning med tanke på att han var vållande till olyckan. Den hänskjutande domstolen bedömer att det, för att avgöra om Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) kunde underlåta att ställa en tolkningsfråga till EU-domstolen, först måste prövas om de åberopade unionsrättsliga bestämmelserna var tydliga och otvetydiga.
- 22 Det är mot denna bakgrund som Tribunal da Relação do Porto (Appellationsdomstolen i Porto) har beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till EU-domstolen:

"Utgör bestämmelserna i [andra och tredje direktiven] hinder för en nationell lagstiftning, i vilken det föreskrivs att ersättning ska utgå till vållande förare för materiella skador när förarens make eller maka, som var passagerare i bilen, har omkommit, såsom artikel 7.3 i [lagdekret 522/85]?"

Tolkningsfrågan

- 23 EU-domstolen erinrar inledningsvis om att det enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF, enligt domstolens fasta praxis, ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar som gör det möjligt för denna att avgöra det mål som ska prövas. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. EU-domstolen kan dessutom behöva ta hänsyn till unionsbestämmelser som den nationella domstolen inte har hänvisat till i sin fråga (dom av den 1 februari 2017, Município de Palmela, C-144/16, EU:C:2017:76, punkt 20 och där angiven rättspraxis).
- 24 I föreliggande fall framgår det av beslutet att begära förhandsavgörande att Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) i den dom där den påstås ha åsidosatt bestämmelserna i andra och tredje direktiven, bedömde att tillämplig portugisisk rätt, särskilt artiklarna 483 och 495.3 i civillagen, inte medger José Joaquim Neto de Sousa den ersättning han gör anspråk på.
- 25 Under sådana omständigheter kan frågan förstås som att syftet är att få svar på huruvida unionsbestämmelserna avseende obligatorisk försäkring ska tolkas så att de utgör hinder för en sådan nationell lagstiftning som utesluter att föraren av ett motorfordon som är vållande till en olycka i vilken förarens make eller maka, som är passagerare, omkommer, har rätt till ersättning för materiell skada som han lider med anledning av dödsfallet.
- 26 Domstolen erinrar om att det av ingressen till både första och andra direktivet framgår att målsättningen med dessa är dels att säkerställa fri rörlighet såväl för fordon som är normalt hemmahörande inom unionen som för personer som färdas i dem, dels att säkerställa att personer som lider förlust eller skada vid olyckor som orsakas av dessa fordon behandlas på ett likvärdigt sätt, oavsett på vilken plats inom unionen som olyckan inträffar (dom av den 9 juni 2011, Ambrósio Lavrador och Olival Ferreira Bonifácio, C-409/09, EU:C:2011:371, punkt 23, och dom av den 23 oktober 2012 Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 26).
- 27 Första direktivet, såsom det har kompletterats genom det andra och det tredje direktivet, medför en skyldighet för medlemsstaterna att säkerställa att motorfordon som är normalt hemmahörande inom deras territorium omfattas av en ansvarsförsäkring som preciserar vilka typer av skador och vilka skadelidande tredje män som försäkringen omfattar (dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 27 och där angiven rättspraxis).
- 28 Det ska emellertid erinras om att frågan om skyldigheten att tillse att ansvarsförsäkringen omfattar skador som motorfordon har åsamkat tredje man skiljer sig från frågan om i vilken mån dessa skador ska ersättas till följd av den försäkrades civilrättsliga ansvar. Den förstnämnda företeelsen regleras och säkerställs nämligen i unionslagstiftningen, medan den sistnämnda i huvudsak regleras i nationell rätt (dom av den 17 mars 2011, Carvalho Ferreira Santos, C-484/09, EU:C:2011:158, punkt 31, och dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 28).
- 29 Domstolen har i detta hänseende uttalat att det av målsättningen med och lydelsen i det första, det andra och det tredje direktivet följer att de inte syftar till att harmonisera medlemsstaternas system för civilrättsligt ansvar, och att medlemsstaterna, med unionsrättens nuvarande utformning, är fria att bestämma vilket system för civilrättsligt ansvar som ska tillämpas vid trafikolyckor (dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 29 och där angiven rättspraxis).
- 30 Medlemsstaterna är emellertid skyldiga att säkerställa att det civilrättsliga ansvar för motorfordon som följer av nationell rätt omfattas av en försäkring som överensstämmer med bestämmelserna i de tre ovannämnda direktiven (dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 30 och där angiven rättspraxis).

- 31 De ska dessutom utöva sin behörighet med iakttagande av unionsrätten och de nationella bestämmelserna om ersättning vid trafikolyckor får inte medföra att första, andra och tredje direktiven förlorar sin ändamålsenliga verkan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 31).
- 32 EU-domstolen har redan bedömt att dessa direktiv skulle förlora sin ändamålsenliga verkan om en nationell lagstiftning, som utformats på grundval av allmänna och abstrakta kriterier, nekar en skadelidande rätt till ersättning från den obligatoriska försäkringen eller om en sådan rätt begränsas på ett oproportionerligt sätt, på grund av att den skadelidande har bidragit till den uppkomna skadan (dom av den 9 juni 2011, Ambrósio Lavrador och Olival Ferreira Bonifácio, C-409/09, EU:C:2011:371, punkt 29, och dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 32).
- 33 Det kan emellertid påpekas att José Joaquim Neto de Sousas rätt till ersättning i det nationella målet inte beror på en begränsning av det civilrättsliga ansvarets omfattning på grund av bestämmelser inom försäkringsområdet, utan på grund av det tillämpliga nationella systemet för civilrättsligt ansvar.
- 34 Såsom den nationella lagstiftningen i fråga har tolkats av Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen) får den till effekt att föraren av ett motorfordon, som är ansvarig för en olycka, utesluts från rätten att erhålla ersättning för egen skada som han lider till följd av olyckan.
- 35 Denna lagstiftning begränsar således inte rätten till ersättning från ansvarsförsäkringen för skador som åsamkas tredje man om det fastställs att den försäkrade är civilrättsligt ansvarig (se, analogt, dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 35).
- 36 Under sådana omständigheter konstaterar EU-domstolen att den aktuella nationella lagstiftningen inte påverkar det som unionsrätten är tänkt att säkerställa, nämligen att det civilrättsliga ansvaret till följd av motorfordonstrafik, vilket fastställs enligt tillämplig nationell rätt, omfattas av en försäkring som är förenlig med det första, det andra och det tredje direktivet (se, analogt, dom av den 23 oktober 2012, Marques Almeida, C-300/10, EU:C:2012:656, punkt 38).
- 37 Den omständigheten att Neto de Sousa åsamkats den materiella skadan till följd av att hans fru omkom i den olycka han orsakade när han körde bilen hon var passagerare i, medför ingen annan bedömning. Den information som den hänskjutande domstolen har lämnat tyder på att det nationella målet inte avser rätten till ersättning för skada som åsamkats den som är passagerare i en bil som är inblandad i en olycka, utan den skada som föraren som är vållande till olyckan åsamkats.
- 38 Med anledning av ovanstående bedömningar ska frågan besvaras enligt följande. Det första, det andra och det tredje direktivet ska tolkas så att de inte utgör hinder för en sådan nationell lagstiftning som utesluter att föraren av ett motorfordon som är vållande till en olycka i vilken förarens make eller maka, som är passagerare, omkommer, har rätt till ersättning för materiell skada som han lider med anledning av dödsfallet.

Rättegångskostnader

- 39 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (sjätte avdelningen) följande:

Rådets direktiv 72/166/EEG av den 24 april 1972 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon och kontroll av att försäkringsplikten fullgörs beträffande sådan ansvarighet, rådets andra direktiv 84/5/EEG av den 30 december 1983 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om ansvarsförsäkring för motorfordon, i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/14/EG av den 11 maj 2005, och rådets tredje direktiv 90/232/EEG av den 14 maj 1990 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om ansvarsförsäkring för motorfordon, ska tolkas så att de inte utgör hinder för en sådan nationell lagstiftning som utesluter att föraren av ett motorfordon som är vållande till en olycka i vilken förarens make eller maka, som är passagerare, omkommer, har rätt till ersättning för materiell skada som han lider med anledning av dödsfallet.

Underskrifter